

СТОРІНКИ З ПОБУТУ ГЕТЬМАНЩИНИ: ВИБІР ПОЛКОВНИКА

Переглядаючи різні документальні колекції та статті у Гарвардській бібліотеці, знаходимо багато цікавих матеріалів, які ілюструють життя й побут у першій модерній українській державі — Гетьманщині 17—18 ст.

До них належить рідкісний опис вибору полковника козаками та потвердження його гетьманом.

В 1929 році проф. Микола Петровський видав документ «Елекції» переяславського полковника Івана Лисенка у дев'ятому томі «Записок Ніженського інституту народної освіти». Цей матеріал переписаний з московського архіву міністерства юстиції — книги «Малоросійського приказу». В половині 1690 року полковник переяславський Леонтій Полуботок (батько майб. наказного гетьмана Павла Полуботка) був звільнений зі свого уряду. Для переведення виборів нового полковника гетьман Іван Мазепа вислав трьох визначних представників до Переяслава; військового товариша Захара Шийкевича, колишнього генерального писаря (1665—69), за гетьманів Івана Броуховецького та Дем'яна Многогрішного, військового товариша Якова Жураківського, колишнього полковника ніжинського (1678—1685) за гетьмана Івана Самойловича та сотника полкової сотні ніжинського полку, Василя Ігумецького, колишнього наказного полковника ніжинського (1673), за гетьмана Д. Многогрішного. Титул військових товаришів за Гетьманщини носили визначніші особи, які не мали визначеного уряду, але були до диспозиції гетьмана та Генеральної військової канцелярії.

Кандидатів на уряд переяславського полковника було два: Іван Лисенко, який вже був полковником у Переяславі в 1677—1679 роках, та Константин Мокієвський, який опісля став полковником київським (1691—1708).

Голосували на полковника всі козаки, 17 сотень переяславського полку, спершу окремо по сотнях і прислали своїх репрезентантів до Переяслава на останні вибори перед гетьманськими представниками. Тоді також голосували полкові старшини, а саме обозний, суддя, писар, осаул, хорунжий та отаман Переяслава й чотири значкові товариші. Останні, це колишні старшини полкові або інші заслужені особи, які підлягали тільки полковникові, хоч могли жити де-небудь на території полку, але були звільнені від наказів льокальних сотників. Крім того голосувало також дев'ять членів переяславської міської ради.

В день виборів, 25 червня 1690 року, зібралася полкова старшина, сотники, репрезентанти козацтва та «значніші особи» в полковничому дворі. Гетьманські представники сіли за стіл. Спершу прочитано елекційний універсал гетьмана Мазепа (який не зберігся), а потім підступали по черзі козацька старшина й інші й давали свої «вотум», себто голоси, полковому осаулові.

Зі старшини голосували за Лисенка обозний і суддя, а за Мокієвського писар, осаул, хорунжий та отаман переяславський; зі значкових товаришів на Лисенка голосувало два і два на Макіївського. Козацтво всіх 17 сотень подало свої голоси на Лисенка, себто з першої та другої полкових сотень у Переяславі, Трахтемирів, Воронків, Басань, Бариш-

ківка, Гельнязів, Золотоноша, Кропивна, Іркліїв, Піщани, Домонтів, Бубнів, Ліплява, Борисполе, Яготин і Березань, хоч у двох сотнях, а саме у Кропивні та Борисполі, багато голосували за Мокієвського.

Також члени міської ради подали свої голоси на Лисенка, мотивуючи при тім, що за його першого полковництва, в 1677—79 роках, місто Переяслав зросло і збагатіло, а за його наслідників Войци Сербина (1679—83), Леонтія Полуботка (1683—87), Родіона Райци (1687—88) і вдруге Леонтія Полуботка (1689—90), місто зубожіло. Це між іншим і є єдина причина, подана в цілім документі, чому голосували за Лисенка, а не за Мокієвського.

Отже, Іван Лисенко був вибраний полковником в червні, але офіційно почав урядувати аж у серпні, коли поїхав до гетьманської столиці в Батурині й одержав полковничий пернач від Івана Мазепи. Полковництво Лисенка тривало до його смерті у вересні 1692 і на його місце був вибраний сотник Золотоноші Іван Мирович (1692—1706).

Цей документ показує недвозначно, що бодай у 17 ст. козацтво часто само вибирало своїх полковників та що ті вибори гетьман потверджував. Також бачимо, що процес виборів мав свої вимоги, правибори по сотнях і загальні вибори, де делегати сотень давали свій голос на того кандидата, котрого хотіли козаки. Формальності вибору вимагали участі представників гетьмана, що й легітимізувало їх в очах вищих властей.

Також ця елекція відбувалась у мирнім часі, де було можливо перейти всі формальності, зв'язані з перебранням влади полковника. Це заперечує деякою мірою погляди кількох дослідників, які твердили, що влада переходила в атмосфері хаосу, хабарництва та підкупства. Відкриття й публікація інших елекційних документів з 17 ст. дозволить зробити більш точні висновки про перебір влади в полках.

